

АГЛЯД ЛЕКСІКАГРАФІЧНЫХ КРЫНІЦ ПА ТЭРМНАЛОГІІ НЕАРГАНІЧНАЙ ХІМІІ

Распрацоўка тэрміналагічных сістэм сучаснай беларускай мовы пачалася ў 1921 годзе, калі пры Народным камісарыяце асветы ССРБ была створана Навукова-тэрміналагічная камісія. З 1922 па 1934 гады выйшла 27 выпускаў па розных навуковых галінах.

Хімічнай тэрміналогіі быў прысвечаны 18-ы выпуск. Ён выйшаў у 1927 годзе і меў назву «Слоўнік хімічнай тэрміналогіі». Гэты слоўнік складаўся з трох частак: «Расійска-беларуска-яўрэйскага слоўніка», «Слоўніка беларускіх тэрмінаў» і «Слоўніка яўрэйскіх тэрмінаў». У слоўнік увайшла першая частка хімічнай тэрміналогіі – агульная хімія (неарганічная і частка арганічнай). Слоўнік быў падрыхтаваны членамі Прыродазнаўчай секцыі Інстытута беларускай культуры. Большасць тэрмінаў, выпрацаваных у 20-я гады ХХ стагоддзя, уваходзіць у склад сучаснай хімічнай тэрміналогіі: *блішчак, паліва, брoвар, галын, перагарт, сітаватасць* і інш.

Наступныя спробы інвентарызацыі беларускамоўных хімічных тэрмінаў былі ажыццёўлены ў 1990-х гадах. Слоўнікі па хіміі рыхтаваліся для школьнікаў або студэнтаў і мелі невялікі аб'ём. Назавём іх у парадку выхаду ў свет:

- «Кароткі беларуска-рускі слоўнік хімічнай тэрміналогіі да тэрміналагічнага практыкума па хіміі : для студэнтаў біялагічных факультэтаў», выдадзены ў Віцебскім педінстытуце ў 1991 годзе. Гэты невялікі слоўнік змяшчае тыя тэрміны па хіміі, якія маюць рознае гучанне ў беларускай і рускай мовах і могуць выклікаць цяжкасці пры перакладзе. Так, слоўнік падае такія цікавыя пераклады, як *кіслата воцатная – кислота уксусная, дзындра – окалина, лушчак – слюда, шклісты – стекловидный*.

- «Руска-беларускі слоўнік па агульнай хіміі», складзены выкладчыкамі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта і выдадзены ў 1992 годзе. Гэта слоўнічак невялікага б'ёму, мае ўсяго 12 старонак, да таго ж змяшчае не толькі хімічныя тэрміны, а і агульнаўжывальныя словы, напрыклад: *обычный – звычайны, обобщение – абагульненне, предыдущий – папярэдні* і інш.

- «Руска-беларускі тлумачальны слоўнік вытворча-значных тэрмінаў і паняццяў па хіміі», выдадзены таксама ў Віцебскім педінстытуце ў 1993 годзе. Даведнік утрымлівае 1133 тэрміны па

агульнай хіміі, змяшчае, акрамя перакладу тэрміналагічных адзінак, яшчэ і іх дэфініцыі.

- «Руска-беларускі слоўнік хімічных тэрмінаў: [больш за 1500 тэрмінаў]», падрыхтаваны выкладчыкамі Беларускага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя М. Танка і выдадзены ў 1995 годзе. У слоўніку прыведзены пераклад тэрмінаў па агульнай, неарганічнай, аналітычнай і арганічнай хіміі.

- «Літоўска-беларускі тэрміналагічны слоўнік (школьны) па хіміі», укладальнікам якога з'яўляецца вядомы беларускі мовазнавец Ян Станкевіч. Слоўнік выдадзены ў 1996 годзе.

- «Руска-беларускі слоўнік хімічных тэрмінаў: (агульная і неарганічная хімія)», падрыхтаваны выкладчыкамі Магілёўскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута і выдадзены ў 1998 годзе. У слоўніку пададзены пераклад тэрмінаў і наменклатурных назваў па неарганічнай хіміі і некаторыя паняцці сумежных з гэтай дысцыплінай навук. Асаблівасцю гэтага слоўніка з'яўляецца тое, што ў ім акрамя пачатковай формы тэрмінаў пададзены і іх формы ў родным склоне.

Пасля 1990-х гадоў выданне беларускамоўных тэрмінаграфічных крыніц амаль спынілася. Толькі ў 2004 годзе выйшаў «Хімічны слоўнік навучэнца» (аўтары Б. Качаргін, В. Макарэўскі, Л. Гарнастаеў, В. Аранская). У даведніку даецца тлумачэнне асноўных хімічных паняццяў і законаў, разглядаюцца важнейшыя хімічныя з'явы і працэсы, сучасная сімволіка, звесткі аб элементах і іх злучэннях, спосабы атрымання хімічных рэчываў і іх практычнага ўжывання.

Але калі казаць пра спецыялізаваны слоўнік менавіта па нашай спецыяльнасці – па неарганічнай хіміі – то такіх даведнікаў не існуе. Гэта значыць няма такіх слоўнікаў, дзе людзі, выконваючы розныя навуковыя працы, доследы і гэтак далей, маглі б скарыстацца гэтымі слоўнікамі і скараціць час на высвятленне сутнасці навуковых паняццяў.

Выснова: сваёй працай я хачу падштурхнуць дасведчаных людзей да стварэння спецыяльнага слоўніка па неарганічнай хіміі. Гэта створыць спрыяльныя ўмовы і для студэнтаў, і для навукоўцаў, што займаюцца даследаваннямі ў гэтай сферы. Як уяўляецца, у ідэале неабходна стварыць такі тып спецыяльнага слоўніка па неарганічнай хіміі, які б сумяшчаў традыцыйныя звесткі аб тэрміналагічных адзінках (гэта значыць, сам тэрмін, яго лагічнае вызначэнне і тлумачэнне) з інфармацыяй аб нарматыўным вымаўленні і напісанні.